

Innspill til opplæringslov, kap 9A

Jeg mener det er to store utfordringer med opplæringsloven kap 9A. Disse to utfordringene må forstås i sammenheng med hverandre.

Utfordring nr. 1 – begrepet *mobbing* er gradvis blitt vanskeligere å få tak på

Utfordring nr. 2 – varsling om mobbing/gjentatt krenkelse knyttes ikke til kritikkverdige forhold, som i arbeidslivet ellers

Utfordring nr. 1

Begrepsvaliditeten er svak.

I NTNUs rapporter om Elevundersøkelsen nevnes ikke begrepsvaliditet rundt begrepet *mobbing*. I rapporten fra 2013 gjøres en historisk gjennomgang av forståelse av mobbebegrepet, uten å klargjøre i større grad enn dette:

"Definisjonen i Elevundersøkelsen er nær andre anerkjente definisjoner på hva mobbing er. Imidlertid kan det være uklart hvor ofte en må være utsatt for negativ eller ondsinnet atferd for at en skal definere det som mobbing. Olweus (1991, 2002) definerer mobbing som at de definerte handlinger skal ha et omfang på minimum to til tre ganger i måneden («av og til» benyttet som ordlyd i 1983), mens Roland (2003) mener kun elever som oppgir at de mobbes én eller flere ganger i uken kan sies å være mobbet. I denne rapporten presenteres fordelinger for alle som har opplevd at de har blitt mobbet. Det vil si at vi også viser de som oppgir at de har blitt mobbet en sjelden gang. Imidlertid vil vi i enkelte analyser bare inkludere de som oppgir at de har blitt mobbet to til tre ganger i måneden eller mer." (Analyse av Elevundersøkelsen 2013, NTNU, side 18-19)

"Rektor forteller at de tar opp temaer rundt resultater fra Elevundersøkelsen i alle forum. Selv om resultater stort sett bekrefter det de allerede vet, har de også fått en del overraskende funn. De har lurt på hvorvidt elevene egentlig forstår spørsmålene og begrepene som brukes der. Et eksempel er spørsmålene om mobbing, der en del elever har krysset av på at de har blitt mobbet av voksne ved skolen. Når skolen prøvde å følge opp dette med elevene, svarte de at de ikke ble mobbet av lærer. Derimot opplevde de at lærere forskjellsbehandlet elevene og favoriserte enkelte. I mangel på gode svaralternativer i Elevundersøkelsen, svarte de at de ble mobbet."

(<https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/rapporter/2018/elevundersokelsen-2017-hovedrapport.pdf>, side 261)

UDIRs definisjon av *mobbing* (<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/mobbing/hva-er-mobbing/>), sier at mobbing kan være mer eller mindre *alt* ubehagelig en elev kan bli utsatt for. Elevundersøkelsen sier noe annet, om mobbing:

"Med mobbing mener vi gjentatte negative handlinger fra en eller flere sammen, mot en elev som kan ha vanskelig for å forsvare seg. Mobbing kan være å kalle en annen stygge ting og erte, holde en annen utenfor, baksnakke eller slå, dytte eller holde fast" (https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/rapporter/2019/mobbing-og-arbeidsro-i-skolen-elevundersokelsen-2018_19.pdf)

Oppl.l. kap 9A angir *mobbing* som ett av flere eksempler på krenkelse, og har således en tredje inngang til å forstå hva mobbing er. Der opplæringsloven angir *krenkelse* som overbegrep, gjøres det

motsatte hos UDIR og delvis i Elevundersøkelsen. Dette gjør det gradvis vanskeligere å vite om en selv som elev, eller om egne elever/barn utsettes for mobbing og/eller krenkelse. Oppl.l. kap 9A's definisjon av krenkelse bidrar videre til å utydeliggjøre både krenkelse og mobbing, som begrep og fenomen; gjennom å angi eksempler på krenkelse, "*som mobbing, vald, diskriminering og trakassering*" kan krenkelseseksemplene like gjerne forstås som synonyme med hverandre, og forskjellen mellom enkeltstående hendelser og gjentatte hendelser forsvinner. Begrepsvaliditeten fremstår som svak, noe som så gjør det vanskelig å bruke i forskning og statistikk, om elevenes skolemiljø. Dette er en trussel mot elevenes skolemiljø og bør ha konsekvenser for oppl.l. kap 9A der krenkelse defineres. Mitt forslag er å unngå å definere krenkelse, da allmenheten for lengst har fått med seg hva *krenkelse* innebærer (trusler, rasistiske ytringer, ekskludering, frihetsberøvelse, vold, diskriminering m.m.). Slik kan lovverket bidra til å gjøre krenkelsesbegrepet klarere.

Forslag til nye formuleringer i opplæringsloven kap 9A:

- Nåværende § 9A-3, første ledd, endres til:
 - Skolen skal ha nulltoleranse mot krenking.
- Nåværende § 9A-4, første ledd, endres til:
 - Alle som arbeider på skolen, skal følge med på om elevane har eit trygt og godt skolemiljø, og gripe inn mot krenking dersom det er mogleg.
- Nåværende § 9A-5, første punktum, endres til:
 - Dersom ein som arbeider på skolen, får mistanke om eller kjennskap til at ein annan som arbeider på skolen, utset ein elev for krenking, skal vedkommande straks varsle rektor.

Alternativt forslag, dersom det er nødvendig å skille mellom enkeltstående krenkelser og mobbing/gjentatte krenkelser:

- Nåværende § 9A-3, første ledd, endres til:
 - Skolen skal ha nulltoleranse mot enkelthendingar av krenking og gjentekene krenkinger (=mobbing).
- Nåværende § 9A-4, første ledd, endres til:
 - Alle som arbeider på skolen, skal følge med på om elevane har eit trygt og godt skolemiljø, og gripe inn mot enkelthendingar av krenking og gjentekene krenkinger (=mobbing), dersom det er mogleg.
- Nåværende § 9A-5, første punktum, endres til:
 - Dersom ein som arbeider på skolen, får mistanke om eller kjennskap til at ein annan som arbeider på skolen, utset ein elev for enkelthendingar av krenking og gjentekene krenkinger (=mobbing), skal vedkommande straks varsle rektor

Utfordring nr. 2

Å si fra om mobbing er å varsle om kritikkverdige forhold (<https://kommunal-rapport.no/meninger/debatt/2019/01/si-fra-om-mobbing-er-en-varsling>). Når elever utsettes for gjentatte krenkelser (=mobbing) betyr dette at skolen ikke i tilstrekkelig grad klarer å ivareta elevene og/eller at skolen ikke i tilstrekkelig grad ikke klarer å løse/håndtere enkeltstående hendelser (konflikter/krenkelser).

Hos Varslingsutvalget (NOU 2018:6, Varsling – verdier og vern) defineres mobbing under beskrivelsen av gjengjeldelse, "*Gjengjeldelse kan ofte ha de samme kjennetegnene som mobbing, det vil si*

gjentakende og systematisk trakassering over tid." (NOU 2018:6, s. 98). De samme mekanismene Varslingsutvalget (<https://varslingsutvalget.no/>) peker på i varslingssaker – frykt for gjengjeldelse, faktisk gjengjeldelse, helsemessige plager for varsler, dysfunksjonelle sider ved virksomhetene som bakteppe for svake varslingsrutiner mv. – gjør seg gjeldende spesielt for foreldre som sier fra om egne barns opplevelse av mobbing.

Koplingen til varsling om kritikkverdige forhold mangler i opplæringsloven. Denne mangelen er en trussel mot elevenes skolemiljø. I arbeidslivet er det forskjell på enkeltstående hendelser av krenkende atferd/krenkelsesopplevelser og gjentatte krenkelser. Sistnevnte vil raskt falle inn under kategorien *kritikkverdige forhold*, som kan berøre hele virksomheten, eierne inkludert. Når koplingen til varsel om kritikkverdige forhold ikke er tydeliggjort i opplæringsloven, er dette en trussel mot elevenes skolemiljø fordi hele eller deler av skoleorganisasjoner slik kan unngå å ta tak i kulturelle, strukturelle og strategiske utfordringer som gir grobunn for det utrygge skolemiljøet.

Uten den foreslåtte begrepsklargjøringen vil det være vanskelig for foreldre, elever og ansatte å varsle om kritikkverdige forhold; for hva skal man egentlig varsle om? Uten den foreslåtte klargjøringen vil det likeledes være vanskelig for mottaker av varslet å forstå hva det handler om – er det en karaktersetting eleven opplever som mobbing eller er det lærerens ignorering av eleven over lengre tid?

Forslag til ny § i opplæringsloven kap 9A (løselig bygget på aml. § 2A-1)

- § 9A-5a:
 - Skolens ansatte har rett og plikt til å varsle om kritikkverdige forhold der elever er skadelidende. Dersom ansatte ved skolen får mistanke eller kunnskap om at elever utsettes for gjentatte krenkelser – mobbing – skal skoleeier, i tråd med varslingsrutinene, varsles om kritikkverdige forhold ved skolen.

Jostein Alberti-Espenes

alberti-espenes@outlook.com